

Apteekkien ammattieettinen neuvottelukunta

EETTINEN PÄHKINÄ 2/2001

LÄÄKKEIDEN VÄÄRINKÄYTTÖ

Neuvottelukunnalle on tullut kaksi tapauselostusta, jotka molemmat liittyvät lääkkeiden väärinkäyttöön.

Tapaus 1.

Paikkakunnan lääkäri kirjoittaa jatkuvasti itselleen pro auctore -lääkemääräyksillä suuria määriä (100 ml/vrk) opiaatteja sisältävää yskänlääkettä. Käyttötarkoitukseksi on merkitty unettomuuden hoito. Apteekissa on tuloksetta yritetty keskustella asiasta lääkärin kanssa. Lääkärin suhtautuminen on ollut hyvin kielteistä ja hän on jopa uhannut apteekkia oikeustoimilla, jos tieto lääkkeen käytöstä menee apteekista viranomaisille. Lääkärin käsityksen mukaan apteekki rikkoisi salassapitovelvollisuutensa.

Tapaus 2.

Asiakas kertoi lähtevänsä merille ja haki apteekista reseptillä määrättyä kaksi pulloa vahvaa opiaattiyskänlääkettä. Apteekista soitettiin varmuuden vuoksi lääkärille, joka vahvisti lääkemääräyksen ja kertoi, että potilas oli kovin flunssainen ja tarvitsi lääkettä matkalle mukaan. Apteekissa ei flunssasta havaittu mitään merkkejä. Potilas oli käynyt hakemassa reseptin päivystyksestä viikonloppuna. Hän ei asunut paikkakunnalla. Kun potilasta myöhemmin yritettiin tavoittaa, kävi ilmi, että lääkärille annetut osoitetiedot olivat väärinä.

Neuvottelukunnan kannanotto

Lääkkeiden toimitusmääräysten (4/1999) mukaan apteekki ei saa toimittaa lääkettä, jos sen epäillään päätyvän väärinkäyttöön. Toimintaohjeena on keskustella asiasta lääkkeen määrääjän kanssa.

Ensimmäisessä tapauksessa tilanteen tekee erityisen ongelmalliseksi se, että lääkäri on itse epäiltynä väärinkäytöstä. Apteekki on toiminut oikein pyrkiessään keskustelemaan asiasta. Kun tämä ei ole tuottanut tulosta, on seuraava askel ottaa yhteyttä lääkärin ammatinharjoittamista valvovaan Lääninhallitukseen tai Terveystieteiden tutkimuskeskukseen (TEO).

Asiaa tutkitaan yleensä selvittämällä lääkärin kirjoittamat lääkemääräykset. Jos tutkiva viranomainen saamiensa tietojen perusteella tulee samaan johtopäätökseen kuin apteekki, voidaan lääkärille antaa huomautus tai hänen ammatinharjoittamisoikeuttaan voidaan rajoittaa tai ne voidaan ottaa kokonaan pois. Ilmiintoon ryhtymistä on luonnollisesti harkittava huolellisesti. Lääkärin epätarkoituksenmukainen lääkkeenkäyttö on riski hänelle itselleen ja se voi olla riski myös potilasturvallisuudelle, ja sen vuoksi asia on syytä selvittää.

TEO ei ilmoita ao. henkilölle, kuka tiedon väärinkäyttöepäilyistä on antanut. Tehdessään lääkäristä ilmoituksen apteekkihenkilöstö ei riko salassapitovelvoitetta.

Jossain määrin ongelmallisempi tilanne syntyy, kun apteekissa havaitaan potilaan käyttävän lääkkeitä väärin. Asiallisesti paras ja "oikea" tapa lähestyä tätäkin ongelmaa on keskustella asiakkaan kanssa. Se on kuitenkin usein tuloksetonta, jos lääkettä on tietoisesti pyritty hankkimaan suuria määriä väärinkäyttöön ja mahdollisesti edelleen myytäväksi. Viranomaisohjeiden mukaan apteekin on väärinkäyttöepäilyissä otettava yhteys reseptin kirjoittaneeseen lääkäriin, joka voi tarvittaessa mitätöidä lääkemääräyksen.

Jos sama potilas hakee lääkkeitä eri lääkäreiden kirjoittamilla resepteillä olisi syytä ottaa yhteys lääninhallitukseen tai TEO:een. Nämä viranomaiset voivat selvittää, onko

kysymyksessä mahdollisesti lainvastainen toiminta. Jos on ilmeistä, että reseptin toimittaminen vaarantaisi potilaan terveyden, reseptiä ei tule toimittaa.

Aina ei ole kysymys rikollisesta lääkkeiden väärinkäytöstä. Jokaisella apteekilla on asiakaskunnassaan henkilöitä, jotka ovat selvästi jääneet "koukkuun" jonkin riippuvuutta aiheuttavan lääkkeen suhteen. Tällaisissa tilanteissa olisi pyrittävä varmistamaan se, että asiakas on tietoinen lääkkeensä oikeasta ja turvallisesta käytöstä. Tämä voi viime kädessä tapahtua ottamalla yhteys lääkkeen määränneeseen lääkäriin. Päihderiippuvuus on sairaus, ja näitä potilaita on kohdeltava kuten muitakin asiakkaita.